

УДК 378.22:378.147.091.33-027.22

Кисла О.Ф.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ПІД ЧАС АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

У статті розглянуто шляхи вдосконалення науково-дослідницької діяльності студента-магістранта в навчальному процесі ВНЗ та в період асистентської практики. Визначено основні складові дослідницької компетентності, уміння, які мають бути сформовані у магістра під час асистентської практики. Важливим напрямком роботи під час асистентської практики є формування суб'єктності майбутнього фахівця. Визначено напрямки його професійного зростання як суб'єкта дослідницької діяльності та можливості застосування набутого досвіду в практичній педагогічній діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, науково-дослідницька діяльність, асистентська практика, дослідницька компетентність, суб'єктність.

Соціокультурні зміни, що відбуваються в Україні, спрямованість у світовий та європейський простір, зумовили необхідність підготовки фахівців нової генерації. Саме тому потрібно інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих кадрів, використовуючи новітні технології і методики навчання.

Головною метою професійного зростання майбутнього вчителя в процесі його магістерської підготовки є не лише поглиблене оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, що передбачені ОКХ, а й його особистісне та професійне самовизначення, активна життєва позиція щодо професійного самовдосконалення, готовність до творчої професійної самореалізації, побудови освітньої траєкторії.

У галузі вищої освіти освітньо-професійна програма магістра містить дві складові – освітню і науково-дослідну. Освітня складова передбачає поглиблену фахову підготовку, набуття досвіду застосування її результатів з метою розв'язання практичних професійних проблем. Науково-дослідна складова має сформувати дослідницьку компетентність майбутніх фахівців, а саме: розвиток здібностей і особистісних рис студента, що зумовлюють науковий характер професійної діяльності, визнання наукової діяльності як цінності, спрямованої на пошук нестандартних і ефективних рішень, а також сформованість необхідних дослідницьких умінь і навичок.

Вищезазначені компетентності мають бути сформовані у майбутнього вчителя початкових класів протягом професійної підготовки, зокрема у період асистентської практики. Під час практики кожен студент має навчитися самостійно розвивати свою ідентичність, організовувати самоосвіту в умовах навчання інших, групового вирішення проблем та виконання індивідуальних дослідницьких завдань. Осмислюючи власний досвід професійної діяльності, майбутній вчитель буде та вдосконалює розуміння себе як фахівця, буде траєкторію особистісного саморозвитку.

Найважливішим елементом професійної підготовки магістра є його готовність до науково-дослідницької (творчої), науково-педагогічної та управлінської діяльності інноваційного характеру. Випускники магістратури повинні бути підготовлені до інноваційної діяльності, оволодіти педагогічною інноватикою.

Система вищої освіти сьогодні повинна бути націлена на формування не просто професіонала-виконавця, а професіонала-дослідника, здатного легко адаптуватися до швидко мінливих умов, знаходити вирішення виникаючих проблем через володіння дослідницькими вміннями.

Проблеми ступеневої професійної підготовки магістрів висвітлено у роботах Береки В., Бурдіної С., Вітвицької С., Шаран Р., окремі аспекти практичної підготовки розглянуто Мартинюк О., Огнівко Л. та ін.

Метою статті є аналіз формування дослідницької компетентності студентів магістратури під час асистентської практики.

Питання впровадження компетентнісного підходу в професійній освіті є предметом дослідження багатьох учених: Болюбаш Н., Кордонська А., Креденець Н., Овчарук О., Пометун О., Савченко О., Селевко Г. У їх роботах обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу в професійній підготовці спеціалістів, подано різні підходи до тлумачення понять "компетентність" і "компетенція", визначено зміст поняття "професійна компетентність".

Дослідницька компетентність, на думку вчених-педагогів (Болотов В., Зимня І., Осипова С., Ушаков О., Хуторський А. та ін.), належить до числа ключових. Вони вважають, що дослідницька компетентність формується на основі вродженої якості будь-якої людини, а також містить у собі цілий

комплекс елементів, що входять до складу різних ключових освітніх компетентностей. Лаптев В. визначає дослідницьку компетентність як одну з ключових характеристик професіоналізму, як невід'ємний компонент загальної та професійної культури майбутнього фахівця, що володіє науковим апаратом теоретичної та практичної професійно-дослідницької діяльності [3].

Хуторський А. [5] дослідницьку компетентність розглядає як володіння людиною відповідною дослідницькою компетенцією, під якою розуміє знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, які вона має опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність, а також мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації.

Професійна підготовка магістра за своєю фундаментальністю має здійснюватися на більш глибокому науковому рівні, ніж це потрібно для кваліфікації бакалавра. Важливо сформулювати поряд із педагогічною культурою ще й дослідницьку культуру студента, що передбачає набуття певної сукупності ціннісних орієнтирів і необхідних дослідницьких умінь і навичок, оволодіння сучасними традиційними та інноваційними підходами, розвиток певних здібностей та якостей, що зумовлюють успішну наукову діяльність.

У майбутніх фахівців ОКР "магістр" слід сформулювати такі основні характеристики, які пояснюють дослідницьку компетентність:

- усвідомлення характеру науково-пошукової діяльності як творчої, спрямованої не лише на аналіз, опрацювання інформації, а й на її створення, на пошук нестандартних рішень;
- загальнонаукова та предметна фахова обізнаність;
- наявність творчого потенціалу, здатності до оригінальних рішень;
- оволодіння методологією наукового пошуку, сучасними дослідницькими технологіями.

Аналізуючи зміст навчальних планів і програм, організації практики і методів роботи з магістрантами, ми дійшли висновку, що головною причиною проблеми недостатньої обізнаності випускників у цьому напрямку є відсутність спеціальної спрямованості на підготовку студента як суб'єкта дослідницької діяльності.

Проблема суб'єктності належить до однієї з найбільш актуальних у всіх людинознавчих науках. Сьогодні суб'єктність набуває статусу методологічного принципу й одночасно виступає предметом активних досліджень.

Загалом, проблема суб'єктності в сучасних дослідженнях пов'язується з наділенням людини якостями бути активною, самостійною. У широкому сенсі суб'єкт розглядається як творець власного життя.

Звертаючись до поняття суб'єктності вчителя, ми вбачаємо у ньому особистість, здатну до самовизначення і свідомої саморегуляції своїх дій на основі внутрішньо виробленої професійної позиції.

Завдання освіти полягає у створенні умов для набуття студентом особистісних смислів, цінностей і цілей свого розвитку. Реальним результатом освіти в цих умовах є розвиток майбутнього фахівця відчувати образ світу і себе як частини цього світу, готовність до зустрічі з несподіванками і вміння відповідати на ці зустрічі позитивною інноваційною діяльністю.

Рушійною силою становлення суб'єктності є ціннісне самовизначення як процес набуття студентом сенсу, цілей, ресурсів університетської освіти.

Суб'єктність особистості визначається як усвідомлення і прийняття людиною положення про те, що тільки вона сама є головним джерелом і організатором власної діяльності, що несе відповідальність як за результати своєї праці, так і за власне професійно-особистісне зростання [1]. Суб'єктність спрямовує особистість на вибір найбільш оптимальних і ефективних шляхів здійснення професійної діяльності орієнтуючись на власну індивідуальність. Завдяки суб'єктності особистість набуває здатності виявляти свою індивідуальність.

Суб'єктність проявляється як здатність не тільки привласнювати цінності праці, а й створювати нові; не тільки усвідомлювати цілі професійної діяльності на всіх її етапах, а й самостійно визначати їх у кожній конкретній ситуації; не тільки володіти професійними компетенціями, а й використовувати їх у відповідності з завданнями та ситуаціями; не тільки на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки, а й усвідомлювати свою значущість для інших, прагнути до критичної, інноваційної рефлексії, прогнозувати й вносити зміни у свою діяльність.

Становлення суб'єктності передбачає зміни в ціннісно-смысловому плані студента до університетської освіти, розвиток позитивного образу "Я – майбутній професіонал", що відбиває сходження студента до особистісних та професійних цінностей.

Отже, магістерська підготовка студента спрямовується на формування у нього спеціальних якостей, що визначають його суб'єктність.

З огляду на вищезазначене слід виділити якості, які необхідні для ефективної дослідницької діяльності:

- вмотивованість майбутнього фахівця, тобто бажання досягти високого рівня професійного розвитку;
- потреба в отриманні знань, що необхідні для вирішення дослідницьких завдань у професійній діяльності;

– наявність уміння критично ставитись до інформації, орієнтуватися в інформації щодо необхідності її використання в побудові власної траєкторії розвитку; використовувати комплекс дослідницьких методик безпосередньо на практиці.

Зв'язок теорії з практикою сьогодні є наріжним каменем фундаменталізації сучасної вищої педагогічної освіти, зокрема, у підготовці магістрів. Загальновідомо, що педагогічна практика в цілому й асистентська зокрема, пов'язана передусім з ідентифікацією студента з новою соціальною роллю майбутнього викладача і, як наслідок, зрушеннями в його "Я-концепції", трансформацією його уявлень про себе, коригуванням самооцінки. Саме в цей період магістрант має не тільки апробувати отриманий у процесі всього періоду навчання суб'єктивний досвід саморегуляції в педагогічній взаємодії, а й реально показати й оцінити свої можливості щодо викладацької діяльності.

Асистентська практика має допомогти студентові співвіднести свої можливості з вимогами, що стоять перед майбутнім викладачем, виявити й усвідомити результативність власної самореалізації, що зумовлена потребою в самоздійсненні й особистісному і професійному зростанні.

Для реалізації зазначеної мети, з огляду на вимоги підготовки магістрів за спеціальністю 8.01010201 "Початкова освіта" в період асистентської практики студенти залучаються до різних видів активної практичної діяльності – розробки й проведення навчальних занять (лекційних, семінарських, практичних) і кураторських виховних годин зі студентами з метою застосування набутих у процесі професійно-педагогічної підготовки знань у реальній практичній діяльності.

Асистентську практику магістранти проходять на факультеті початкового навчання протягом двох тижнів у другому семестрі. Її основною метою є створення оптимальних умов для становлення й розвитку вищезазначених особистісних і професійних якостей магістранта як майбутнього фахівця.

Програма асистентської практики реалізується за такими напрямками.

Дослідницька робота (теоретична й практична):

- знайомство з існуючими концепціями педагогічної освіти, з сучасною філософією освіти, інноваційними методами викладання;
- вивчення наукової літератури, що поглиблює знання щодо викладання спеціальних фахових дисциплін, знайомство з інноваційними педагогічними технологіями;
- науково-пошукова діяльність з метою обґрунтування теоретичних засад та актуальності обраної для дипломної кваліфікаційної роботи проблеми дослідження;
- ознайомлення з окремими положеннями про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах та чинними програмами з педагогіки та фахових методик;
- вивчення навчальних і робочих програм та ознайомлення з навчально-методичними комплексами з фахових дисциплін, що складені викладачами кафедр;
- узагальнення передового педагогічного досвіду провідних досвідчених викладачів кафедр факультету початкового навчання;
- дослідно-експериментальна робота з проблеми наукового дослідження;
- внесення пропозицій щодо вдосконалення асистентської практики як засобу професійної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ.

Практично-педагогічна робота:

- відвідування магістрантами лекційних, семінарських, практичних занять з педагогіки та фахових методик, що проводяться викладачами кафедр факультету початкового навчання;
- підготовка та проведення лекційних, практичних або семінарських занять з педагогіки та фахових методик;
- оволодіння сучасними інтерактивними методами викладання предметів педагогічного циклу;
- активна участь в університетських та факультетських науково-практичних конференціях, олімпіадах, семінарах та інших позанавчальних заходах;
- самоаналіз проведеної наукової та навчально-виховної роботи в період асистентської практики;
- складання письмового звіту.

Отже, магістерська професійна підготовка має комплексний характер, оскільки спрямована на цілісне оволодіння студентом функціями викладача вищої школи й передбачає входження в коло реальної педагогічної діяльності, знайомство з конкретним змістом і обсягом такої роботи в системі вищої педагогічної освіти, включення в навчально-виховний процес ВНЗ.

Використані джерела

1. Белошицкий А. В. Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза / А. В. Белошицкий, И. Ф. Бережная // Педагогика. – 2006. – № 5. – С. 22 – 28.
2. Головань М. С. Сутність та зміст поняття "дослідницька компетентність" / М. С. Головань, В. В. Яценко // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. Випуск VII. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. – с. 55-62.

3. Лаптев В. В. Научный подход к построению программ исследования качества образования / В. В. Лаптев // Модернизация общего образования на рубеже веков : сборник научных трудов. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – С. 3-10.
4. Соляников Ю. В. Обеспечение качества подготовки магистрантов педагогического университета к научно-исследовательской деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Ю. В. Соляников. – Санкт-Петербург, 2003. – 20 с.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 55-61.

Kisla O.

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF MASTER DURING ASSISTANT PRACTICE

The article discusses ways to improve research activities undergraduate student in the classroom and during university assistant practice. The basic components of research competence, ability to be formed in Master's during practice: awareness of the nature of scientific research as a creative activity aimed not only at analysis, information processing, but also in its creation, searching for innovative solutions; general scientific and professional awareness of the subject; availability creativity, ability to innovative solutions; mastering the methodology of scientific research, modern research technologies.

Assistance practice masters associated primarily with the identification of a student with a new social role of the teacher and future changes in its "self-concept" transformation of his ideas about themselves, self correcting. Student has not only got to use in the subjective experience of self-learning in teacher interaction, but also to show their capabilities for teaching.

In the article the basic directions assistant practice:

Research work: familiarity with the concepts of teacher education, with a modern philosophy of education, innovative teaching technologies; study of scientific literature; scientific-search activity to justify the theoretical basis and relevance of the chosen research problems; introduction of provisions on the organization of educational process in higher education; getting to know the programs and teaching complex of professional pedagogy and methods; professional techniques generalization of best pedagogical experience; experimental work on the issue of scientific research.

Pedagogical work: visit and conduct training sessions on pedagogy and professional methods; mastering innovative methods of teaching pedagogical cycle; participation in scientific conferences, competitions; self-examination of the work during the practice.

In the article the areas of professional growth Master as the subject of research and applicability of experience in practical teaching activities.

Key words: *professional training, scientific and research activity, junior members of teaching and research staff practice, research culture, subjectivity.*

Стаття надійшла до редакції 28.04.2015